

**DEN KRISTNE SYMBOLIK I MARTIN A. HANSENS
ROMAN LØGNEREN**

RADKA SLOUKOVÁ

0. Indledning

Løgneren er Martin A. Hansens mest populære roman og samtidig et af de mest berømte og mest analyserede værker i dansk litteratur. Romanen fik stor succes både blandt anmelderne og læserne og blev nummer 3 i *Berlingske Tidendes* afstemning om århundredets danske bog. Successen skyldtes ikke kun en tidløs historie om at finde meningen med livet, men også bogens spændende opbygning. Hansen leger med læseren og fremlægger en dagbog for ham. Det viser sig først i det sidste kapitel, at romanens helt skriver dagbogen et år efter begivenhederne. Den uklare afslutning har forårsaget mange diskussioner og gør det også i dag.

Hansens roman er stærkt påvirket af eksistentialismen. Historiens hovedperson, ungkarlen Johannes Vig, er en midaldrende mand, som er degn på den lille danske ø Sandø. Hans livsholdning bliver skildret som passiv, opgivende, uden bestræbelser på at handle og påtage sig ansvar. Et typisk eksempel på den såkaldte *uegentlige/uautentiske* eksistens (et begreb, som den eksistentialistiske filosofi arbejder med). Johannes Vig oplever en moralsk krise midtvejs i historien; man kan endda tale om en grænsesituation.¹ Johannes prædiker i kirken og føler sig fyldt af en ukendt, ond kraft, Djævelen selv. Han føler en kæmpe magt over andre og vil manipulere med skaren af troende. Senere forstår han, at hans opførsel har været udtryk for et forvrænget forhold til andre mennesker. Han indser, at han lever et uegentligt liv, og prøver at finde den gode livsvej. Men det er ikke så nemt. Johannes skal overvinde mange forhindringer – han mister den kvinde, han elsker, og forfører kvinden, som elsker ham. Johannes beslutter sig først hen mod slutningen af romanen for at forandre sit liv. Det nye, bedre liv og det spændende arbejde på en topografisk bog om øen, han bor på, giver ham en følelse af tilfredshed og mental ligevægt. Man kunne tro, at historien slutter med en happy ending, men som man kan ane ud fra titlen, er Johannes en løgner, og derfor kan vi ikke være sikre på, hvorvidt han lyver for os i fortællingens slutning eller ej.

Kristendommen spiller en vigtig rolle i *Løgneren*. Martin A. Hansen var kristen, og det afspejles i hans opfattelse af eksistentialismen – han repræsenterer den kristne eksistentialisme, som fremhæver troens rolle i det menneskelige liv. Den egentlige eksistens

---

¹ Begrebet „grænsesituation“ er indført af eksistensfilosoffen Karl Jaspers. Han brugte denne betegnelse om en situation, hvor mennesket bliver konfronteret med absurditeten og den ekstreme tilværelse.

er for Hansen den kristne eksistens og er betinget af troen på Gud.² Men Johannes Vigs forhold til religion er modstridende. Han betegner sig selv som troens diletant: „En Troens Dilettant. Maaske du nu vil vide hvad jeg mener med det Ord, Natanael. Maaske en ikketroende, der tror hvad han ikke tror. Nuvel, jeg mener med det Ord kort og godt: en Troens Dilettant!“³ Når Harry (et moderne menneske og Johannes’ rival i kærligheden til Annemari) spørger degnen direkte, om han tror, svarer han mærkeligt nok: „Ja naturligtvis.“⁴ Man kan forklare Johannes’ så anderledes formulerede udsagn om forholdet til Gud med, at han godt kan lide at lyve for mennesker i det virkelige liv, mens han er relativt ærlig i de fiktive samtaler i sin dagbog. Johannes påstår i historiens slutning (efter den seksuelle akt med Rigmor), at han allerede tror på Gud. Vi kan forstå det som Johannes’ tilståelse af, at han ikke før alvor troede før, men endelig har forstået, at troen kan støtte ham i at leve sit liv på den bedste måde. Spørgsmålet er, hvad det er for en Gud, degnen tror på. Johannes behøver ikke nødvendigvis at tro på en ortodoks Gud og blive en dybt religiøs kristen. Det ville være en for stor forandring.⁵ Johannes’ Gud er således ikke en forestilling om skaberen, der ser på os fra himlen. Det er en almen kraft, som står i opposition til det passive og uheldige liv. Johannes’ Gud er den almindelige tro på det gode, på lykken og tilfredsheden. Overgangen til den egentlige eksistens er ifølge Hansen betinget af Guds modtagelse, uanset hvordan man forestiller sig ham.

Kristendommens betydning understøttes af den kristne symbolik og en række af de bibelske henvisninger i romanen. Den rige symbolik er typisk for hele Hansens forfatterskab. Vi kan finde den både i hans noveller (fx „Agerhønen“ fra samlingen af samme navn)⁶ og romaner (ud over *Løgneren* kan nævnes *Lykkelige Kristoffer*)⁷. Hansen var utvivlsomt en stor kender af den kristne symbolik og indarbejdede den bevidst i sin roman *Løgneren*. Han berigede teksten med et andet lag: læsere, som ikke kender kristendommen særlig godt, kan læse teksten som en aldrende mands gribende bekendelse af, hvordan han lever sit ikke særlig velordnede liv, og hvordan han gradvis prøver at forbedre det. Men læsere, som er mere fortrolige med den kristne symbolik, opdager tekstens dybere mening. De anvendte symboler forstærker nemlig romanens kristen-eksistentialistiske betydning og bidrager væsentligt til, at Hansens tekst kan betragtes som

---

² Jf. Krohn: *Martin A. Hansen og evangeliet*, s. 79.

³ Hansen: *Løgneren*, s. 67.

⁴ *Ibid.*, s. 51.

⁵ Ole Wivel, Martin A. Hansens nære medarbejder og ven, satte i sin forskning fokus på Hansens oprindelige hensigt med at skrive en roman om forandringen fra æstetiker til etikker (jf. Wivel: *Omkring Løgneren*, s. 11). Men Martin A. Hansen skrev i slutningen af 1950 (altså allerede efter udgivelsen af *Løgneren*) i et brev til Ole Wivel: „den skulde være Degnens Forandringshistorie, og jeg brugte anspændt alle Midler for at det skulde lykkes [...]. Men selv ved Johannes Vigs og min fælles Vilje gik det ikke at forandre ham“ (jf. Wivel: *Omkring Løgneren*, s. 316). Hansen skrev senere, i efteråret 1951, i sin dagbog: „Men Skikkelsen satte sig imod den Udvikling – kunde ikke forvandles, men hærdes og finde et etisk-religiøst Syn“ (jf. Wivel: *Omkring Løgneren*, s. 12). Johannes kan ifølge Hansen ikke gennemgå en stor forandring, men det lykkes ham at nærme sig den etisk-religiøse fase. Ole Wivel udtrykker det således: „Han [Johannes] forandrer sig ikke, men han forstaar“ (jf. Wivel: „Lidt om Løgnerens baggrund“, in: Hansen: *Isen bryder*, s. 9).

⁶ Hovedsymbolet i novellen „Agerhønen“ er agerhønen, som dukker uventet op ved døren til huset, hvor der bor en fattig familie på sultedødens grænse. Symbolet henviser til Jesus Kristus og også til den bibelske historie om, hvordan Jesus bespiste de mange sultne i ørkenen.

⁷ Selve navnet Kristoffer bliver brugt i den symbolske betydning, fordi det henviser til St. Kristoffer, som er skytshelgen for alle rejsende (Hansens helt er også stadigvæk på vej).

en demonstration af vigtigheden af at tro på Gud. Denne tese vil jeg underbygge i den følgende analyse af symbolske navne, tal og sneppesymbolet i romanen.

1. Navnesymbolik

Martin A. Hansen vælger ikke navnene til sine figurer tilfældigt. „Navngivningen er Personlighedens Befrugtning,“ lyder det i hans novelle „Midsommerfesten“⁸. Navnene bliver brugt symbolsk i Hansens forfatterskab og danner en indgang til forståelsen af værkets dybere lag. Sådan er det også i *Løgneren*. Johannes Vig beder i begyndelsen af romanen om, at hans navn ikke udtales for hurtigt, da kombinationen af hans for- og efternavn kan lyde som „svig“. Johannes' navn refererer til hans svigefuldhed, som viser sig senere i handlingen. Men det er ikke kun personnavnene i romanen, som spiller en symbolsk rolle. For eksempel hedder øen, hvor Johannes bor, Sandø, hvilket ikke kun refererer til øen, hvis strande er fulde af sand, men også til sandhed, som Johannes prøver at finde her. Han er løgner (det ved vi fra romanens navn) og kommer til øen for at finde den sande mening med livet.

Navnene i romanen kan fortolkes på flere niveauer, for eksempel den allerede omtalte symbolik omkring sandhed og løgn eller med hensyn til den norrøne mytologi. Sammenhængen mellem *Løgneren* og mytologien understreges direkte i romanen: Johannes læser Ewalds tragedie *Balders død*. Den danske forfatter Johannes Ewald⁹ bearbejdede her en mytologisk historie om det klassiske trekantsdrama: Balder (= Johannes) elsker Nanna (= Annemari, navnligheden bemærkes), som til slut får Höd (= Harry, samme initialer). Hansen skaber her en klar parallel mellem *Balders død* og *Løgneren*.

Nogle navne henviser til historiske personer og sagafigurer. Det gælder først og fremmest Oluf. Navnet refererer til en række nordiske konger. Johannes sammenligner ham direkte med vikingekongen Olav Trygvason: „Vil I tænke jer hvordan Gunnar paa Hli-darendi eller Olav Trygvason saa ud, saa se paa Oluf!“¹⁰ Johannes idealiserer Oluf i sin tale. Han præsenterer ham som en uovervindelig viking især af en grund: det er ikke en god idé at kæmpe med sådan en kæmpe om Annemari. På dette tidspunkt opstår Johannes' tilbageholdenhed og passivitet i forhold til Annemari. Der findes også andre henvisninger til historiske personer, fx Harry, som Johannes kalder Aleksander. Navnet henviser til Aleksander den Store, en af de mest berømte erobrere. Harry er faktisk også erobrere: det lykkes ham at erobre øen med den moderne idé om molebygning, og samtidig erobrer han Annemari.

Navnet Harry symboliserer modernitet, en ny tid. Det er afledt af det engelske Henry, og hører ikke til de typiske nordiske navne. Hansen understreger ved brug af det engelske

⁸ Hansen: „Midsommerfesten“, in: Hansen: *Tornebusken*, s. 103.

⁹ Erik M. Christensen peger på, at Johannes Ewald og Johannes Vig har samme fornavn. Han henviser til den mulige indflydelse fra Ewalds selvbiografiske skrift *Levnet og meninger*. Vi kan i Ewalds værk læse om hans ulykkelige kærlighed til Arendse Huulegaard, som har de samme initialer, A. H., som Annemari Høst i romanen. Og der findes andre ligheder: Ewald prøver at overvinde sin ulykkelige kærlighed ved at indlede et forhold til Birthe. Navnet Birthe forekommer også i *Løgneren*, Johannes fortæller om en kvinde fra sin fortid. Han flygtede fra byen til Sandø på grund af hende (jf. Christensen: „Ex auditorio. Kunst og Ideer hos Martin A. Hansen“, s. 252 og 257).

¹⁰ Hansen: *Løgneren*, s. 48.

navn, at Harry ikke kommer fra øen, at han er en mand fra byen. Harrys tilnavn Ingeniør, som han også har fået af Johannes, fungerer på tilsvarende måde. Det henviser til teknik og fremskridt og skaber modsætningen til det konservative liv på øen.

Man kan også fortolke navnene i romanen i forhold til den kristne symbolik. Det gælder først og fremmest navnene Johannes, Natanael og Marie eller Annemari.

1.1 Johannes

Hovedpersonens navn er afledt af det hebraiske Jochanan og betyder „God is gracious“ (Gud er nådig).¹¹ Man kan fortolke det som, at Gud handler nådigt mod Johannes Vig, da han ikke forlader ham. Læreren på Sandø lever et relativt syndigt liv, men Gud bliver hos ham og leder ham på rette vej.

Der forekommer to Johannesfigurer i Biblen: Johannes Døberen og apostlen / evangelisten Johannes. Man kan antage, at *Løgnerens* hovedperson henviser til den sidstnævnte. Der er flere grunde til antagelsen. For det første er de begge forfattere: apostlen Johannes er forfatter til *Johannesevangeliet*, *Johannesbrevene* og *Johannes' Åbenbaring*. Derfor er han forfatternes skytshelgen, og bliver tit fremstillet med en fjer eller en blyant og en bog eller brevpapir.¹² Vi kan her finde en klar parallel til Johannes Vig. Litteratur spiller en vigtig rolle i hans liv (han har Blichers *Trækfuglene* på natbordet, en digtsamling i sin lomme og kan godt lide at citere berømte litterære værker). Han skriver selv en fiktiv dagbog og senere en topografisk bog om øen. Der bliver også direkte nævnt en pen i romanen. Den befinder sig i Johannes' værelse, og Annemari leger med den i løbet af deres to samtaler.¹³

Der findes flere ligheder mellem Johannes Vigs og hans navnehelgens livsvej. Sankt Johannes blev forvist til øen Patmos, hvor han modtog en åbenbaring fra Gud og derfor skrev sin *Johannes' Åbenbaring*. Johannes Vig flygtede også til en ø, han betegner sig selv som en forvist og skriver sit livsværk her. Begge navnebrødre arbejder desuden som lærere (apostlen Johannes var lærer for en mand ved navn Polycarp, og Johannes Vig underviser en klasse med børn).

Apostlen Johannes bliver betegnet som kærlighedens apostel. Han understreger (især i sine breve), at mødet med Jesu kærlighed skal vise sig i form af næstekærlighed. Der står i *1. Johannesbrev* i Det Nye Testamente: „Gud er kærlighed, og den, der bliver i kærligheden, bliver i Gud, og Gud bliver i ham“ (1 J 4,16). Johannes Vig skal ikke kun finde Gud, men også kærligheden til sig selv og til andre mennesker for at kunne leve et egentligt liv. Man kan også forbinde andre dele af Johannes' brev med *Løgneren*. For eksempel apostlens eftertanke om kærlighed og frygt: „Frygt findes ikke i kærligheden, men den fuldendte kærlighed fordriver frygten, for frygt er forbundet med straf, og den, der nærer frygt, er ikke fuldendt i kærligheden“ (1 J 4, 18). Frygten eller angsten er et af de vigtige begreber i den eksistentiale filosofi, som afspejles i *Løgneren*.¹⁴ Frygten hindrer

¹¹ Jf. Sheehan: *Dictionary of Patron Saints' Names*, s. 436.

¹² Jf. Ferguson: *Signs & Symbols in Christian Art*, s. 126.

¹³ Pennen og penneskafte kan fortolkes som et erotisk symbol og samtidig som et symbol på magt. Når Annemari sidder i Johannes' værelse og knækker penneskafte, prøver hun at svække Johannes' magt (jf. Riiskjær: „På sporet af udviklingsromanen“. *Kritik* 37/1976, s. 87–88).

¹⁴ Eksistentialismen går tilbage til Søren Kierkegaard. Man kan også antage, at Hansen valgte navnet Johannes som forbindelse til hovedpersonen i Kierkegaards *Forførerens dagbog*.

Johannes i at leve det autentiske liv. Han frygter for at åbne sig for andre mennesker (og derfor skjuler han sig bag citater i sin tale), og han frygter kærligheden. Han foretrækker at blive i sin sikre passivitet og ikke bekæmpe frygten. Derfor taber han i kampen om Annemari.

Johannes Vig og apostlen Johannes er også forbundet i forhold til et andet objekt: vin. Sankt Johannes er skytshelgen for vinavlere og bliver tit afbildet med en kalk eller et vinbæger. Ifølge legenden fik apostlen en kalk med forgiftet vin. Han gjorde korsets tegn over kalken og kunne derefter drikke den, uden at der skete noget.¹⁵ Johannes Vigs forhold til vin er mere end positivt. Alle øens indbyggere forbinder ham med alkohol.

Martin A. Hansen valgte et rammende navn til sin hovedperson. Apostlen Johannes bliver betragtet som den viseste kristne og som en af Jesu særligt fortrolige. Han bliver endda betegnet som „den som Jesus elskede“. Men han var – ligesom de andre apostle – ikke trofast fra begyndelsen og måtte først finde troen. Hansen understreger med brugen af navnet Johannes, at troen er det vigtigste i menneskets liv, og at det aldrig er for sent at blive kristen.

1.2 Natanael

Johannes kalder sin fiktive ven og fortællingens adressat for Natanael: „Hvad var det, jeg kaldte dig i Aftes? Natanael ja! Jeg maatte have en at fortælle for. Og saa tilkaldte jeg dig et eller andet Sted fra.“¹⁶ Udtrykket „et eller andet Sted“ henviser til Biblen. Der findes en apostel ved navn Natanael i Biblen, men vi kan kun læse om ham i Johannesevangeliet. En lignende figur optræder i andre evangelier, men under navnet Bartholomæus. Man antager, at navnet Natanael er apostlens fornavn, og at han arvede betegnelsen Bartholomæus fra sin far. Da Jesus så Natanael for første gang, sagde han: „Se, dér er sandelig en israelit, som er uden svig!“ (J 1, 47). Natanael udgør på den måde Johannes Vigs modsætning: mens Nathanael er en mand *uden* svig, har Johannes ordet „svig“ i selve navnet.

Man kan oversætte det bibelske navn Natanael med „gift of God“ (Guds gave).¹⁷ Natanael er altså en gave fra Gud til Johannes, som skal hjælpe ham med at finde den rette livsvej: „Natanael har været et Middel for Johannes til at naa til Klarhed over sig selv. [...] Natanael er Midlet til eller Stedfortræder for det guddommelige.“¹⁸ Fortællingens fiktive adressat er et bestemt middel, som Johannes kan bruge til at analysere sig selv. Ifølge Harry Andersen er Natanael Johannes’ samvittighed,¹⁹ ifølge Ole Wivel er han „degnens antagonist, men ogsaa hans afspaltede bedre jeg“²⁰. Det kan se ud, som om Natanael udfører sin opgave, og får den fortabte degn til at ændre sig. Johannes tager afsked med sin fiktive ven med disse ord:

Og nu maa vi skilles, Natanael. Jeg har ikke Lov til mere. Men jeg er bange for at holde op. Bange, siger jeg. [...]

¹⁵ Jf. Ferguson: *Signs & Symbols in Christian Art*, s. 126.

¹⁶ Hansen: *Løgneren*, s. 17.

¹⁷ Jf. Ferguson: *Signs & Symbols in Christian Art*, s. 107.

¹⁸ Bjørnvig: „Kains Alter“, s. 245.

¹⁹ Jf. Andersen: „Martin A. Hansens Løgneren“, s. 68.

²⁰ Wivel: „Martin A. Hansen“, s. 303.

Farvel, Natanael. Jeg ser dig nødigt gaa. Jeg har indtil nu ladet rolig, nogenledes, som gik det bedre. Og det gør det vel. Man er ikke mere en Person paa Besøg, men en Mand paa sin Plads.²¹

Det er klart, at Martin A. Hansen først og fremmest valgte navnet på grund af dets bibelske konnotation. Men den amerikanske litteraturforsker Richard B. Vowlese påstår, at Hansen også havde en anden grund til at vælge navnet: han lod sig tilsyneladende inspirere af en novelle, som den franske forfatter og Nobelpristager André Gide skrev.²² Novellen *Les Nourritures Terrestres* bliver fortolket som Gides manifest, hvor forfatteren udtrykker et krav om personlig frigørelse fra alle bindende moralske og samfundsmæssige konventioner.²³ Gides lyriske prosa bliver fortalt til en imaginær Natanael. Figuren har den samme funktion som i *Løgneren*: historiens hovedperson betror sig til den og fortæller den om sit liv. Spørgsmålet er imidlertid, om Martin A. Hansen kendte Gides novelle. Richard B. Vowlese påstår det, men flere danske litteraturforskere (fx Frederik Nielsen) er skeptiske.²⁴

Uanset om Gides novelle tjente som inspiration eller ej, er det den kristne symbolske betydning af navnet Natanael, som er vigtigst. Hansen valgte navnet først og fremmest på grund af dets positive konnotation og henvisning til ordet svig. Man fortæller endda om apostlen Natanael, at han udbredte troen på Gud så succesfuldt, at hedningene undrede sig over den hurtige moralske forandring hos dem, der begyndte at tro.²⁵ Ligeledes undrer beboerne på Sandø sig over den positive forandring, som Johannes Vig oplever på grund af Natanaels hjælp.

1.3 Marie/Annemari

Marie, Guds mor, er et af de centrale navne i Biblen. Vi finder også en Marie-figur i Hansens roman. Moderskabet er hendes vigtigste kendetegn: hun har mistet sin mand og har kun sin søn, Oluf. Hun ofrer alt for ham og blander sig meget i hans liv (Oluf tilbringer det meste af sin tid med sin mor. Marie kan ikke lide Annemari, og det kan være en af grundene til, at forholdet mellem Oluf og Annemari opløses). Johannes fremhæver moderskabets betydning i sin fortælling, idet Marie tit bliver nævnt som „Olufs mor“.²⁶ Johannes bruger endda pleonasmen „Marie, Olufs mor“: „[...] saa at man kan sige, at om noget staar fast paa Øen, om noget helt hører Øen til, da er det Marie, Olufs Mor.“²⁷ Johannes opfører sig over for Marie som over for sin egen mor. Det viser sig i handlingen efter søndagsgudstjenesten, hvor hun inviterer ham til middag. Marie er et ideal for Johannes; det lykkes hende nemlig at leve med sin fortid (hun putter de minder, som hun vil bevare, ind i et fotoalbum, og de andre sletter hun fra sin hukommelse). Hun acceptere-

²¹ Hansen, *Løgneren*, s. 156.

²² Jf. Vowlese: „Martin A. Hansen and the Use of the Past“.

²³ Jf. fx Sheridan: *André Gide: A Life in the Present*, s. 146.

²⁴ Jf. Nielsen: „Danske Digttere i det 20. Århundrede“, s. 102–103.

²⁵ Man kan læse om Natanaels rejse og kristendommens spredning i fx Johannes Guldmunds skrifter.

²⁶ Dette er ikke af stilistiske årsager, men en bevidst pleonasme (Johannes vil ikke bare undgå at gentage navnet).

²⁷ Hansen: *Løgneren*, s. 89.

rer sin skæbne og lever i overensstemmelse med sin tro og i forsoning med omverdenen. Derfor beundrer Johannes hende på samme måde, som et barn beundrer sin mor.

Navnet Annemari er afledt af Marie og har derfor de samme konnotationer. Annemari er også mor i romanen, men ikke så ideelt fremstillet som Olufs mor. Hun minder mere om Maria Magdalene, Jesu hengivne discipel, som var til stede ved hans korsfæstelse. Hun tog efter Jesu død til Efesos, hvor hun hjalp apostlen Johannes (!) med hans missionsaktiviteter. Maria Magdalene kan betragtes som forbillede for Annemari også i forhold til erotikken. Man siger, at hendes forhold til Kristus ikke kun var som mellem læreren og disciplen. Hun er en af de få figurer i Det Nye Testamente, som har en stærk erotisk undertone. Annemari bliver som den eneste i romanen skildret som tiltrækkende og erotisk (selv ikke Rigmor, som til slut bliver forført af Johannes, bliver skildret på den måde).²⁸ Annemari kan betragtes som en synder i forhold til sin søn, Tom. Hun blev gravid som meget ung, og hun er i virkeligheden enlig mor, fordi de ikke rigtig er sammen med Oluf. Marie Magdalenes historie er en historie om en synder, som blev forandret efter mødet med Jesus og modtagelsen af hans lære. Hansen har her igen valgt et navn, som understreger troens vigtighed.

Jeg vil gerne tilføje en sidste bemærkning om navnesymbolikken i romanen. Den angår en scene i *Løgneren*, som kan ses som en parallel til den bibelske historie, og som understreger den fornævnte forbindelse mellem romanens navne og deres forbilleder i Biblen. Hansen beskriver en gruppe mennesker, som står på bredden og ser ud over havet, hvor Olufs båd gik ned. Der er tre personer i gruppen: Marie, Annemari og Johannes. Hvis vi går ud fra den oprindelige betydning af deres navne, kan vi forestille os en gruppe bestående af Maria, Maria Magdalene og apostlen Johannes. Netop disse tre figurer var til stede ved Jesu korsfæstelse, og bliver afbildet stående og grædende under hans kors. Den bevidste lighed bliver bekræftet senere i handlingen: alle mener, at Oluf døde ved bådulykken, men han overlever og vender tilbage efter 3 dage, på samme måde som Jesus genopstod fra de døde efter 3 dage.

2. Tallenes symbolik

Tallene får ved siden af deres kvantitative værdi også en kvalitativ betydning i kristendommen. De henviser ikke kun til den konkrete bibelske historie, men peger også på bestemte religiøse forestillinger. Tallene spiller den største rolle i *Åbenbaringen*, som netop apostlen Johannes skrev. Der findes også nogle tal i romanen *Løgneren*, som bliver brugt i den symbolske betydning. Det gælder først og fremmest tallene 3, 7, 13 og 40. Deres betydning understreger romanens kristne-eksistentialistiske budskab.

---

²⁸ Jf. for eksempel Johannes' udsagn, da Annemari trækker brevet op fra sin sweater: „Naar en Pige har et Bryst som Annemari, maa det være godt at være saadan et Brev“ (Hansen: *Løgneren*, s. 24) eller „[...] sagde hun og traadte mig saa nær, at jeg mærkede hende fra hendes Knæ til hendes Bryst“ (ibid).

2.1 Tallet 3

Tallet 3 har en særlig betydning i den kristne symbolik. Det bliver opfattet som et helligt tal for fuldstændighed, hvor modsætningerne forenes i harmoni – altså det mest passende symbol på Gud.²⁹ 3-tallet omfatter tre faser i sig selv: begyndelse, udvikling og slutning. Etaperne kan betegnes på forskellige måder: fødsel – liv – død (i forhold til menneskets levealder), helvede – skærsild – paradiset (etaper på vejen til Gud), og der findes også tre kardinaldyder i kristendommens teologi: tro – håb – kærlighed.³⁰ Man kan også inddele Johannes Vigs vej til Gud i tre faser: Først befinder han sig i helvede og lever det uegentlige liv, men så finder hans grænsesituation sted, og Johannes møder troen. Han forstår troens vigtighed i den anden fase af sin udvikling, oplever skærsilden og finder håb. I den tredje og øverste fase oplever han paradiset, finder Gud, og som belønning føler han den guddommelige kærlighed. Det lykkes ham først nu at finde den egentlige eksistens (men det er som sagt ikke sikkert, om det virkelig lykkes).

Tallet henviser også til dogmet om Treenigheden og generelt til den magiske trekant. Trekanten – forstået som trekantsdramaet – spiller en afgørende rolle i *Løgneren*. Johannes vikles ind i trekantsdramaet allerede før sin ankomst til øen. Da han var 20 år gammel, forlod hans kæreste ham på grund af en anden mand, og han oplever noget lignende senere i forholdet til Annemari, da hun forlader øen med Harry. Da Johannes var 30 år gammel, forførte han næsten sin vens kone og flygtede derfor til Sandø. Men historien gentager sig, Johannes træder ind i relationen mellem Rigmor og hendes mand Frederik og også mellem Annemari og Oluf.³¹

3-tallet forekommer i en konkret form i *Løgneren*: Frederik mangler 3 øre i bogholderiet, Johannes giver 3 violer til Rigmor, Natanael skal holde sig 3 skridt væk fra Johannes, og Oluf bliver reddet fra øen efter 3 dage.

Frederik fra Næs er øens rigeste indbygger. Han har problemer med regnskabet, som Johannes hjælper ham med at føre. Der mangler tre øre i bogholderiet, og Frederik har svært ved at finde dem. Rigmor, hans kone, siger om det: „Og saa taler han hele Tiden om de tre Øre han ikke kunde finde paa Skattelisten. Siger det til alle og enhver. I Eftermiddag opdagede jeg at han sad og græd ved sit Skrivebord. Over de tre Øre.“³² De manglende tre øre peger på flere ting. Det beviser Frederiks grådighed: selvom han er den rigeste mand på øen, vil han stadigvæk have flere og flere penge. Historien om de tre tabte øre henviser også til Johannes' „ulæselighed“. Det var nemlig hans fejl, at ørene mangler: han skrev tallene ulæseligt, og Frederik lavede derfor en regnefejl.

Hvordan med de tre Øre i Regnskabet?

Har fundet dem i Morges! svarede han, jeg drømte hvor paa Listen Fejlen var. Det passede. Du har skrevet et Tal saa utydeligt, at man læser det for et Firtal naar man lægger vandret sammen, men for et Syvtal naar man regner lodret.

²⁹ Jf. fx Stefánsson: *Symbolleksikon*, s. 493.

³⁰ Jf. *ibid.*

³¹ Finn Stein Larsen påstår, at gentagelsesmotivet spiller en afgørende rolle i *Løgneren*. Han forklarer Johannes' passivitet i forhold til Annemari med frygten for gentagelsen af de samme fejl: „Han vil ikke gentage den fatale situation, der nødvendiggjorde, at han rejste til Sandø“ (Larsen: „Leviathans Kontur“, s. 140).

³² Hansen: *Løgneren*, s. 114.

Hænges den som hænges bør, sagde jeg, det maa du undskylde. Men jeg gør ikke andet end Fejl i denne Tid.³³

Johannes er klar over, at han har begået en fejl (og ikke kun hvad angår regnskabet). Et vigtigt skridt på vejen til det bedre liv.

Frederiks kone, Rigmor, får tre violer af Johannes.³⁴ Forbindelsen mellem tallet 3 og violerne er oplagt, fordi de bliver knyttet sammen med Treenigheden i symbolikken.³⁵ Blomster henviser generelt til det passive princip, modtagerpositionen. Rigmor lever et uegentligt liv ligesom Johannes, men i modsætning til, hvad der gælder ham, kan læseren være sikker på, at det lykkes hende at finde meningen med livet.

Johannes bruger tallet 3 i forhold til Natanael: „Men kom ikke for nær. Tre Skridt fra Livet!“³⁶ Det drejer sig ikke om en bibelsk hentydning, Johannes vil bare ikke åbne sig for meget for Natanael.³⁷

3-tallet forbindes også med lidelse og ventetid i den kristne symbolik. Jonas lever tre dage og tre nætter i hvalen ligesom Jesus i graven. Vi kan finde en parallel i *Løgneren*: Oluf overlever bådulykken og svømmer til en forladt ø, hvor han må vente tre dage, før han bliver reddet. Han kommer tilbage efter tre dage ligesom Jesus. Hansen har skabt en bevidst henvisning til Jesu historie ved at bruge 3-tallet. Parallellen til korsfæstelsen og opstandelsen understreges med den førnævnte fortolkning af gruppen, som står på bredden og venter på Oluf.

2.2 Tallet 7

Tallet 7 er det mest symbolske tal og et af de vigtigste i den kristne symbolik. Det er et helligt tal, som forbinder 3 og 4, og således Gud og verden. Det spiller en betydelig rolle i *Johannes' Åbenbaring* (fx syv skåle med Guds vrede eller bogen med syv segl). Vi kan læse i Biblen om tidsperioder, der knytter sig til tallet 7: Gud skabte verden i løbet af 7 dage, Noah ventede i 7 dage efter syndfloden, før han slap duen fri, det tog 7 år at bygge Salomons tempel. Velkendt er også den bibelske historie om de syv magre og syv fede år, som ventede det egyptiske folk efter Faraos drøm om syv magre og syv fede køer.

7-tallet findes også i *Løgneren* i forbindelse med tid. Johannes har været på øen i syv år og Harry i syv uger: „Hvorfor skulde jeg kende det bedre? sagde jeg, De har været her i over syv Uger, og jeg har kun været her i godt syv Aar.“³⁸ Harry symboliserer modsætningen til Johannes: den moderne verden, hvor mennesker lever i et hurtigt tempo. Selvom læreren bor 7 år på øen, oplever han ikke noget specielt. Det skyldes hans natur og

---

³³ Ibid., s. 123–124.

³⁴ Violerne forekommer flere gange i romanen: Johannes sammenligner Annemari med en viol, og de optræder som begravelseblomst. Derfor fortolker Peter Kvist Jensen violerne som en forbindelse mellem det erotiske og døden (jf. Jensen: *Kunst og eros*, s. 74).

³⁵ Jf. Stefánsson: *Symbolleksikon*, s. 555.

³⁶ Hansen: *Løgneren*, s. 67.

³⁷ Johannes siger til Natanael: „Du Ønsker vist at jeg skal være mere aabenhjertig og bekende op ad Stolper alt hvad der rører sig af dyrisk og mindre pænt i én? I Dybet af én. Er det da det du vil have? Tre Skridt fra Livet, min fine Ven! Tre Skridt væk, min Ven“ (Hansen, *Løgneren*, s. 44).

³⁸ Hansen: *Løgneren*, s. 47.

livsholdning. Der går syv år, før han endelig beslutter sig for at handle og erkende sine følelser for Annemari. Harry kan gøre det efter syv uger, og derfor vinder han over ham.

Tallet 7 forekommer også i forbindelse med Oluf. Da hans båd forliser, redder han sig selv ved at svømme hen til øen, som ligger 7 kilometer væk. Johannes kan godt lide at understrege denne 7 kilometer lange afstand for Harry. Han vil pege på Olufs heltemod og styrke for at fremhæve, at Oluf er en uovervindelig modstander.

7 symboliserer også fuldstændighed.³⁹ Fortolkningen skyldes færdiggørelsen af Guds værk på den syvende dag. Johannes er i 7 år på øen; dette antal år er derfor passende til at fuldende den tredje fase af udviklingen. Det syvende år er det mest egnede til at finde Gud og meningen med livet.

2.3 Tallet 13

„Trettende Marts. Det er taaget.“⁴⁰ Således begynder det første kapitel i *Løgneren*. Johannes gentager det faktum, at det er den 13. marts, det er tåget, og det er fredag, fire gange i et par sætninger. Det siges i folketroen, at fredag den 13. er en uheldig dag. Det samme gælder i kristendommen. Det var Langfredag, Jesus blev korsfæstet, og 13-tallet henviser til den sidste nadver, hvor der sad tretten mennesker til bords, og det trettende af dem var Judas.⁴¹ Det kan ikke forventes, at fredagen bringer noget godt for Johannes, og han fornemmer det selv. Han er overtroisk – det viser sig i hans tale: „Er det da Foraar? Ramme Alvor? Bank under Bordet.“⁴² Man kan fortolke den hyppige gentagelse og betoning af datoen som Johannes' forsøg på at skabe en dystre stemning. Den detaljerede beskrivelse af den tætte tåge, som hersker på øen, afsluttes med en omtale af isen, som dækker vandet omkring øen og afskærer den fra resten af verden. „Isen har lukket os inde imed os selv [...],“⁴³ siger Johannes Vig, og forstærker dermed den pessimistiske og depressive tone i romanens begyndelse. Isen kan fortolkes som den eksistentielle tomhed, og fredag den 13. som en hentydning til de kommende problemer, der venter Johannes. Når isen smelter, kommer foråret. Det skal opløse ikke kun det frosne lag, men også den indre tomhed. Og Johannes får chancen for at ændre sig. Han fornemmer det, og derfor frygter han for fremtiden: „Foraaret er lutter Ulejlighed. Naar Isen bryder, og Søen bliver aaben, da sker der nok et eller andet.“⁴⁴ 13-tallet i datoen peger ikke kun på en bestemt dystre dag, men også på frygt for fremtiden og de kommende problemer. Der dukker en parallel til *Johannes' Åbenbaring* op på dette sted, fordi der fortælles om apokalypsen og Antikrist netop i kapitel 13.

Der findes også en anden grund til, at Martin A. Hansen brugte datoen 13. 3. I romanen nævnes digtsamlingen *Trækfuglene* af Steen Steensen Blicher, forfatteren til novellen „Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog“. Novellen er et af den nordiske poetiske realismes grundlæggende værker, og Hansen kendte den utvivlsomt. Man kan finde flere paralleller mellem Blichers novelle og *Løgneren*: fx er begge tekster skrevet som en fiktiv

³⁹ Jf. Ferguson: *Signs & Symbols in Christian Art*, s. 154.

⁴⁰ Hansen: *Løgneren*, s. 5.

⁴¹ Jf. Stefánsson: *Symbolleksikon*, s. 494.

⁴² Hansen: *Løgneren*, s. 5.

⁴³ *Ibid.*, s. 6.

⁴⁴ Hansen: *Løgneren*, s. 6.

dagbog, Johannes er – ligesom Morten Vinge – en degn med forkærlighed for jagt, og deres efternavne minder om hinanden. Datoen 13. 3. forekommer også i „Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog“, endda to gange: 13. 3. 1710 og senere 13. 3. 1712. Den første dato rummer en interessant parallel til *Løgneren*. Morten Vinge fortæller nemlig her om sneppejagt. Og netop sneppen spiller en vigtig rolle i Hansens roman og er et af hovedsymbolerne.

13-tallet forekommer ikke kun i form af datoer. Johannes slutter sin fortælling efter 13 måneder. Der er også 13 elever i hans klasse, men den trettende, Kaj, er alvorligt syg. Tallet bliver brugt med sin negative konnotation, Kaj bliver den „trettende ved bordet“.

Man skal dog ikke kun betragte 13-tallet som et uheldigt tal. Nogle fortolkninger af Biblen peger på dets positive rolle. Det henviser nemlig til opstandelsen, som fulgte Jesu korsfæstelse. Jesus måtte dø for at bekræfte sin guddommelighed. Symboler på døden og opstandelsen dukker også op i kirken på Sandø. På prædikestolen er der et stenhoved, som symboliserer døden, og lige overfor har man alteret med opstandelsens motiv. Man kan fortolke opstandelsen som en ny begyndelse, og det henviser også til Johannes' historie. Han må lade den gamle, uegentlige eksistens „dø“ for at blive fri og kunne begynde et bedre liv. Den sidste nadver om fredagen varsler om ulykke, men sidst på Kristi smertefulde vej venter opstandelsen. Det gælder også for Johannes' indre vej. Der opstår problemer fredag den 13., og kampen for den egentlige eksistens bliver en lidelse, men Guds kærlighed og det rette liv venter ham.

2.4 Tallet 40

Tallet 40 er et symbol for en periode med udfordringer samt forberedelse til noget afgørende. Syndfloden varede 40 dage og 40 nætter ligesom israelitternes vandring i ørkenen.⁴⁵ Jesus og Moses fastede i 40 dage, og der gik 40 dage fra Jesu opstandelse til hans himmelfart. Tallet 40 findes i en meget vigtig sammenhæng i romanen: Johannes er 40 år gammel. Det siger han ikke direkte, men han antyder det: „Isen har lukket os inde med os selv i fyrretyve Aar. I fyrretyve Aar.“⁴⁶ Isen lukker øen inde ikke i 40 år, men i 40 dage. Den begynder at smelte efter 40 dage, ligesom Johannes oplever den store livsforandring efter 40 år.

Tallet 40 kan også forstås som et symbol på modenhed. For eksempel giftede Isak sig, da han var 40 år, Izboset begyndte at herske, og Absalon gjorde oprør mod sin far netop i denne alder. Johannes Vig bliver også moden, da han bliver 40 år, og derfor kan han endelig prøve at forandre sit liv.

Den symbolske anvendelse af tallene i *Løgneren* er en del af en helhed: Johannes er 40 år gammel, har levet på øen i 7 år, og hans historie begynder fredag den 13. Hansen valgte tre tal, som fremhæver den nye begyndelse og tiden for den åndelige forandring. Men vejen til den åndelige forandring er ikke så nem. Det understreger den symbolske

⁴⁵ Jørgen Sørensen beskæftiger sig indgående med parallellen mellem Johannes' liv og israelitternes vandring i ørkenen: „Men allerede her ligger en religiøs tyndning som mulighed, idet de fyrre år samtidig skal hentyde til israelitternes vandring i Sinai ørken, da de var fordømt, straffet af Gud for deres gudløshed. Også Johannes Vig lever i en ørken: Sandø i hvis følelsesløse sand jo intet kan trives. Sin mad får han bragt, han får ingen breve eller aviser“ (Sørensen: „En sammenhæng i *Løgneren*“, in: *Meddelelser fra Dansk lærerforening* 4., s. 330).

⁴⁶ Hansen: *Løgneren*, s. 6.

brug af 3-tallet, som peger på de 3 faser, man skal gennemgå for at finde meningen med livet og troen på Gud. Tallene skal ikke kun fortolkes i forhold til Johannes Vigs skæbne, men også i forhold til hele samfundet på Hansens tid. Han appellerer til alle mennesker, som lever et passivt liv uden Gud: det er på tide at forandre vores liv.

3. Sneppen som et kristent symbol

Sneppen er det tydeligste symbol i *Løgneren*. Hele romanen er faktisk fuld af fuglesymbolik: der bliver omtalt over 30 fuglearter (strandskaden, anden, hønen, gåsen, regnsponen, lærken og flere andre). Fuglene knytter sig mest til romanens figurer: „Fugle og Mennesker forblendes paa magisk Vis – der er noget menneskelignende ved Fuglene og der er noget fugleagtigt ved Menneskene,⁴⁷ skriver Thorkild Bjørnvig i sit studie af Hansens. For eksempel bliver Annemaris mor sammenlignet med hønen (på grund af hendes overfladiske holdninger og hendes indsats for at holde familien sammen),⁴⁸ og Harry er ifølge Johannes strandskaden („den dumdristige trækfugl“).⁴⁹

Sneppen er det mest gennemgående fuglesymbol i romanen. Man kan fortolke dens symbolik på flere niveauer. Dens vigtigste rolle er i forhold til Biblen, men den erotiske undertone er også bemærkelsesværdig. Rent sprogligt har ordet sneppe også en anden betydning end bare en fugl. Ordbogen ODS forklarer sneppe som: „nedsæt. betegnelse for kvinde, pigebarn, undertiden spec. om snakkesalig kvinde eller løsagtigt pigebarn, der trækker paa gaden.“⁵⁰ Ordet sneppe bruges ikke i nudansk med denne betydning, men man kan antage, at den var kendt på Hansens tid. Annemari bliver endda eksplicit sammenlignet med sneppen, for eksempel når hun „flyver“ i det stramtsiddende tøj, bemærker en gæst: „Annemari, hun er en Sneppe.“⁵¹ Hansen udnytter også sneppens zoologiske natur: den er en trækfugl, der ligesom Johannes ikke har noget hjem og ikke hører til noget bestemt sted.⁵²

Sneppen får en positiv betydning i den kristne symbolik. Den er en af de mange metaforiske betegnelser for Kristus og har rent positive konnotationer, fordi den kan ødelægge de onde kræfter.⁵³ Sneppen spiller en lignende rolle i *Løgneren*. Man knytter dens sym-

⁴⁷ Bjørnvig: „Kains Alter“, s. 228.

⁴⁸ Hansen bruger ordet, som direkte henviser til fugleverdenen: „Jeg render lige paa Fru Høst der stritter med hele Fjerdragten. Men dog, men dog! kagler hun, og saa slaar hun Armene om mig, gudskelov, Degn, gudskelov!“ (Hansen: *Løgneren*, s. 129–130).

⁴⁹ Johannes siger et sted i teksten: „Strandskaderne er dumdristige Trækfugle, at de allerede tør komme. De er alvorlige og maalbevidste og selvfølende Fugle, trods de røde Ben og de lange Næb“ (Hansen: *Løgneren*, s. 44). Da han senere møder Harry, tænker han: „Ja, paastaar nogen at Annemari er en Sneppe, saa er han en Strandskade. Maalbevidst ung Mand med Naal i Slipset“ (ibid.).

⁵⁰ [www.ordnet.dk/ods] [set 16. 6. 2013]

⁵¹ Hansen: *Løgneren*, s. 12.

⁵² Sneppen som trækfugl bliver først og fremmest til et eksistentielt symbol. Johannes sammenligner sig selv og sin hund med trækfuglene i begyndelsen af romanen: „[...] vi venter paa Sneppen, Pigro. Vi venter paa Trækfuglene. Vi er selv Trækfugle“ (Hansen: *Løgneren*, s. 6). Sammenligningen kommer af Johannes' følelse af fremmedgørelse og ensomhed. Johannes er ligesom en trækfugl ustadig og kan ikke finde sin plads på øen. Han siger i en samtale med Natanael: „Men maaske det i vor Tid bare hemmer at have Rødder et Sted“ (ibid., s. 23). Der findes også en anden henvisning til parallellen mellem Johannes og trækfuglen: bogen, der ligger på hans skrivebord. Det er en digtsamling af (allerede omtalte) Steen Steensen Blicher med det særegne navn *Trækfuglene*.

⁵³ Jf. Heinz-Mohr: *Lexikon der Symbole*, s. 240.

bol til Lukasevangeliets, som Johannes læser ved søndagsgudstjenesten i kirken. Der står i Biblen:

Når den urene ånd er drevet ud af et menneske, flakker den om i øde egne og søger hvile, men uden at finde den. Så siger den: Jeg vil vende tilbage til mit hus, som jeg er drevet ud af. Og når den kommer, finder den det fejlet og prydet. Så går den ud og tager syv andre ånder med, værre end den selv, og de kommer og flytter ind dér. Og det sidste bliver værre for det menneske end det første. (L 11, 24–26)

Afsnittet fra Lukasevangeliets bliver citeret og fortolket i romanen. Johannes vender tilbage til det i de fiktive samtaler med Natanael.⁵⁴ Han føler, at afsnittet berører ham, at han kender den urene ånd og dens drivkraft. Vi kan udlede det af hans udsagn: „Jeg har ikke faaet tænkt meget over Dagens Tekst, men jeg har paa Fornemmelsen at det ikke bliver saa svært at finde noget at sige.“⁵⁵ Men det viser sig, at teksten ikke er så nem for degnen. Johannes føler sig besat af Djævelen og leger med skaren af troende. Besættelsen (som han forstærkede med et glas alkohol) ender samtidig med gudstjenesten. Djævelen i form af den urene ånd bliver uddrevet: „Jeg syntes der gik en forbi mig, og at jeg fik et Slag saa jeg maatte flytte mig lidt.“⁵⁶ Johannes er fejlet og prydet nu og kan forvente, at der kommer syv andre værre ånder.

Hvordan hænger Lukasevangeliets sammen med sneppen? Det går tilbage til folketroens historie. Da Johannes fortæller på værtshuset, hvilken tekst han skal læse om søndagen, siger en fisker:

Saa er det Stykket om den urene Aand hos Lukas, siger Kristian og bliver blankere, daler blank i Fjæset, det kan jeg altid huske paa at Sneppen kommer tredje Søndag i Fasten. [...] Gammel Talemaade, siger jeg, andre siger Sneppen kommer til Paasken.

Det stemmer hvad jeg siger, svarede Kristian, Sneppen hun kommer altid naar Kristus driver den urene Aand ud.

Hvorfor ser man den da sjældent?

Nej, for hun trykker sig, siger Kristian, jo naar Kristus driver den urene Aand ud, saa kommer Sneppen.⁵⁷

Øens indbyggere forbinder sneppens ankomst med uddrivelsen af den urene ånd. Da Johannes efter den mærkelige oplevelse ved gudstjenesten sidder i sakristiet og græder, hører han sneppen. Den lille fugl ledsager uddrivelsen af den urene ånd og den moralske renelse. Efter oplevelsen i kirken beslutter sig Johannes for at leve et bedre liv. Han tilby-

---

⁵⁴ Johannes forsvarer endda den urene ånd over for Natanael. Han sammenligner sig selv med den: begge er flygtninge uden hjem: „Den urene Aand er fredløs og hjemløs, fordrevet fra sit Menneske, sit Hus, og nu slæber han Benene efter sig gennem vandløse Steder, hvor der intet drikkeligt er, ikke en Dugdraabe, ikke et grønt Straa. Har du tænkt dig den onde Aand som lidende, Natanael?“ (Hansen: *Løgneren*, s. 68). Johannes' fortolkning af Lukas' tekst er her stærkt påvirket af eksistentialismen.

⁵⁵ Hansen: *Løgneren*, s. 75.

⁵⁶ *Ibid.*, s. 81.

⁵⁷ Hansen: *Løgneren*, s. 59.

der hjælp til Elna, en ulykkelig gravid pige, og til en lille, syg dreng, Kaj.⁵⁸ Men der sker det, som Lukasevangeliet advarer mod: den onde ånd kommer tilbage og bliver værre. Johannes er skuffet over, at det ikke lykkedes ham at få Annemari og løber derfor til Rigmor. Han er igen besat af Djævelen og sover med hende.⁵⁹ Johannes' vildskab kulminerer og slutter også på samme tid i den seksuelle akt. Derefter bekræfter Johannes og Rigmor begyndelsen på det nye, bedre liv med en symbolsk fælles sneppejagt.

Hvor kommer forbindelsen mellem sneppen og Lukasevangeliet fra? Det kan forklares med reference til årstiden: evangeliet læses den tredje søndag i fasten, i den periode, hvor fuglene trækker. Litteraturforsker Jes Tange Jessen har beskæftiget sig meget med folketraditioner og fandt den første omtale af sneppen i Frederik Lange Grundtvigs skrifter (fra det 19. århundrede). Han fandt en bemærkning i Grundtvigs manuskript *Danske i Amerika 1887*: „Af en gammel Skytte under Rathlausdal, nær Gersdorflund, har jeg hørt, at Snepperne kom den Søndag, vi har det Evangelium, at Jesus uddrev en Djævel.“⁶⁰ Grundtvig omtaler også sneppen i det efterfølgende værk *Folkedigtning og Folketro om Fuglene* fra 1878. Han betegner den „Troldfugl“.⁶¹ Sneppen i *Løgneren* får en magisk rolle; den er skæbnsvanger, mystisk og kommer på et afgørende tidspunkt. Johannes siger derfor om den: „En Troldfugl er den.“⁶² Jes Tange Jessen ville med sin forskning bevise, at selvom overtroen om sneppen ikke er særlig kendt i nutiden, kendte Hansen den godt.⁶³ Han brugte bevidst forbindelsen mellem folketradition og det kristne grundlag og tilsatte de eksistentialistiske tanker: sneppen symboliserer indre renselse og begyndelsen på et bedre liv.

4. Afslutning

Den kristne symbolik spiller utvivlsomt en vigtig rolle i *Løgneren*. Den beriger teksten med et dybere lag og harmonerer med de eksistentialistiske ideer, men først og fremmest gør den opmærksom på betydningen af troen på Gud. Hansen bruger de kristne symbolske navne og tal for at påpege vigtigheden af det autentiske liv og Guds kærlighed. Han opfordrer indirekte det skuffede efterkrigstidssamfund til at tro.

Når man analyserer symbolikken, kan man undre sig over, om forfatteren brugte alle henvisningerne bevidst, eller om det er de ivrige litteraturforskere, der skaber dem. Hansen selv udtrykte sig om de bevidste og ubevidste symboler i et interview, hvor han besvarede spørgsmål om *Løgneren* og dens komposition:

---

⁵⁸ Johannes' gode handlinger bliver i nogle studier anset som udtryk for hans selvoptagethed (jf. fx Bjørnvig: „Kains Alter“, s. 222).

⁵⁹ Johannes selv antyder forbindelsen mellem den onde Djævel og den seksuelle akt: „Den onde har altså Sex, ja det vidste man jo“ (Hansen: *Løgneren*, s. 116).

⁶⁰ Jessen: „Troldfuglen“, s. 170.

⁶¹ Ibid.

⁶² Hansen: *Løgneren*, s. 101.

⁶³ Denne antagelse bekræfter også andre litteraturforskere, fx Thorkild Bjørnvig (jf. Bjørnvig: „Kains Alter“, s. 231).

selve øen og den ensomme lærer bliver symbolske: De kommer til at betyde verden og det moderne menneske. Men det er ikke noget forfatteren har spekuleret ud først – Det er intensiteten, der gør en fortælling symbolsk. Det er ubevidst symbolisme, og den er den bedste.⁶⁴

Jeg vil til slut pege på et symbol, hvis eksistens kan diskuteres. Det gælder den såkaldte teori om korset, som Erik M. Christensen præsenterede i 60'erne.⁶⁵ Han tager udgangspunkt i kortet over Sandø, som blev trykt på bagsiden af *Løgnerens* første udgave, og som Hansen selv tegnede. (Der er også en illustration på forsiden, som forestiller en hånd med en blyant, som skriver i hæftet – en henvisning til Johannes). På kortet kan man se Sandø med alle de vigtigste steder. Erik M. Christensen satte kortet i sammenhæng med romanens handling: han tegnede en linie mellem skolen og kirken, fordi det første kapitel begynder i skolen, og det sjette kapitel fortæller om Johannes' afgørende oplevelse i kirken. Han førte en anden linie fra Maries hus (efter gudstjenesten går Johannes til Marie) til Rigmors hus (kapitel 11 og Johannes' fiktive dagbog slutter hos Rigmor). Disse linier krydser hinanden på stedet, hvor værtshuset ligger, og hvor Annemari bor. Linierne skaber tilsammen desuden et kors: „Analysen af romanen kommer til at korrespondere med denne tegning, hvis man vil acceptere, at romanens menneskelige og religiøse tematik i handlingsforløbet har yderpunkter og skæringspunkt som angivet.“⁶⁶

Jeg vil nu vende tilbage til symbolikken i forbindelse med navnet Johannes. Det fortælles i Johannes' legende, at han gravede en grav, som havde form som et kors, til sig selv. Johannes Vig skaber også et kors med sin bevægelse på øen og graver metaforisk en grav. Man kan fortolke det som et udtryk for hans beslutning om at tage fast bopæl på øen. Johannes „gravede“ graven på det sted, hvor han gerne ville blive. Han føler sig endelig som en del af øen på grund af sin indre forandring. Derfor ønsker han at hvile her. Den almindelige betydning af et kors bekræfter fortolkningen: det peger på sejren over døden og synden. Korset som et kristent symbol understreger derfor – som de andre symboler i romanen – betydningen af Gud i menneskets liv. Vi kan kun sejre over døden og synden ved hjælp af Gud, og det gælder også for Johannes. Kun Gud kan hjælpe ham til at slippe ud af den syndige eksistens og til at holde op med at lyve, fordi idet man åbner sig helt for Gud, ophører man med at være løgner. Ligesom apostlen Johannes siger: „Den, der siger: ‚Jeg kender ham‘, men ikke holder hans bud, er en løgner, og sandheden er ikke i ham; men den, der holder fast ved hans ord, i ham er Guds kærlighed i sandhed fuldendt“ (1 J, 2–4).

LITTERATUR

- ANDERSEN, HARRY (1971): „Martin A. Hansens Løgneren“, in: Ole Wivel (ed.): *Omkring Løgneren*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 66–83.
- BJØRNVIG, THORKILD (1971): „Kains Alter. Martin A. Hansens Digtning og Tænkning“, in: Ole Wivel (ed.): *Omkring Løgneren*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 207–248.

---

⁶⁴ Pahuus: *Filosofisk antropologi*, s. 186.

⁶⁵ Jf. Christensen: „Ex auditorio. Kunst og Ideer hos Martin A. Hansen“, s. 249.

⁶⁶ Ibid.

- CHRISTENSEN, ERIK M. (1971): „Ex auditorio. Kunst og Ideer hos Martin A. Hansen“, in: Ole Wivel (ed.): *Omkring Løgneren*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 248–260.
- FERGUSON, GEORGE WELLS (1959): *Signs & Symbols in Christian Art*. Oxford University Press.
- HANSEN, MARTIN A. (1951): *Løgneren*. København: Gyldendal.
- HANSEN, MARTIN A. (1946): „Midsommerfesten“, in: Martin A. Hansen: *Tornebusken*. København: Gyldendal, s. 97–239.
- HEINZ-MOHR, GERD (1981): *Lexikon der Symbole. Bilder und Zeichen der christlichen Kunst*. München: Diederichs.
- JENSEN, PETER KVIST (1992): *Kunst og eros. En undersøgelse af krisen i Martin A. Hansens forfatterskab på baggrund af „Løgneren“ og udvalgte værker*. København: Københavns Universitet.
- JESSEN, JES TANGE (1971): „Troldfuglen“, in: Ole Wivel (ed.): *Omkring Løgneren*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 153–186.
- KROHN, AAGE (1979): *Martin A. Hansen og evangeliet. Evangelium og virkelighed i lyset af Martin A. Hansens forfatterskab*. København: Unitas forlag.
- LARSEN, FINN STEIN (1971): „Leviathans Kontur. Om den episke mønsterdannelse i Martin A. Hansens Løgneren“, in: Ole Wivel (ed.): *Omkring Løgneren*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 128–151.
- NIELSEN, FREDERIK (1971): „Danske Digtere i det 20. Århundrede“, in: Ole Wivel (ed.): *Omkring Løgneren*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 97–101.
- PAHUUS, MOGENS (1975): *Filosofisk antropologi*. København: Berlingske forlag.
- RIISKJÆR, NIELS (1976): „På sporet af udviklingsromanen. Om Martin A. Hansen og identitetsproblematikken“, in: *Kritik* 37/1976, s. 61–89.
- SHEEHAN, THOMAS W. (2001): *Dictionary of Patron Saints' Names*. Huntington: Our Sunday Visitor Publishing.
- SHERIDAN, ALAN (1999): *André Gide: A Life in the Present*. Cambridge: Harvard University Press.
- STEFÁNSSON, FINN (2009): *Symbolleksikon*. København: Gyldendal.
- SØRENSEN, JØRGEN (1971): „En sammenhæng i Løgneren“, in: *Meddelelser fra Dansk lærerforening* 4. Søborg: Gyldendal, s. 329–343.
- VOWLESE, RICHARD B. (1958): „Martin A. Hansen and the Use of the Past“, in: *American Scandinavian Review*, 46/1958, s. 101–104.
- WIVEL, OLE (1969): „Lidt om Løgnerens baggrund“, in: Martin A. Hansen: *Isen bryder. Novelleforlægget til Løgneren*. København: Gyldendals bogklub, s. 5–9.
- WIVEL, OLE (ed.) (1971): *Omkring Løgneren*. København: Hans Reitzels Forlag.
- [www.ordnet.dk/ods] [set 16. 6. 2013]
- [www.bibelselskabet.dk/BrugBibelen/BibelenOnline.aspx] [set 16. 6. 2013]

CHRISTIAN SYMBOLS IN MARTIN A. HANSEN'S NOVEL *THE LIAR*

Summary

Martin A. Hansen's novel *The Liar* (1950) is one of the most frequently analyzed works in Danish literature. Nevertheless, one cannot find many studies which have systematically dealt with its Christian symbols. This article analyzes in detail the Christian meaning of names, numbers and the central symbol of woodcock in *The Liar*. The author of the article also points out the role these symbols play in the text: they reinforce its Christian-existentialist dimension and significantly contribute to the fact that the novel can be viewed as a demonstration of the writer's conviction of the importance of faith in God.

KŘEŠŤANSKÁ SYMBOLIKA V ROMÁNU MARTINA A. HANSENA *LHÁŘ*

Resumé

Román *Lhář* (1950) Martina A. Hansena patří k nejčastěji analyzovaným dílům dánské literatury, přesto však neexistuje mnoho studií, které by se systematicky zabývaly jeho křesťanskou symbolikou. Tento článek detailně rozebírá křesťanský význam jmen, čísel a ústředního symbolu sluky ve *Lháři*. Autorka článku zároveň poukazuje na roli těchto symbolů v textu. Dochází přitom k závěru, že zmíněné symboly posilují křesťansko-existencialistické vyznění *Lháře* a výrazně přispívají k tomu, že na román lze pohlížet jako na výraz spisovatelova přesvědčení o důležitosti víry v Boha.